

“Beynəlxalq hava hüququnun beynəlxalq hüquq daxilində müstəqilliyi”

Elmi rəhbər: h.e.d., professor İbrahim Quliyev

**Milli Aviasiya Akademiyasının doktorantı
Xəlilov Zafiq Zakir oğlu**

Annotasiya

Məqalədə beynəlxalq hava hüququnun beynəlxalq hüquq daxilində müstəqilliyinin nəzəriyyədə təsbit olunan şərtlər əsasında ayrı-ayrılıqda ətraflı şərh edilməsi və beynəlxalq hava hüququnun bu şərtlərə nə dərəcədə cavab verdiyini əks etdirərək bu sahəyə daha təkmil anlayışın verilməsi məsələləri araşdırılmışdır.

Beynəlxalq hava hüququ tənzimlədiyi münasibətlər baxımından müasir hüquq sistemində önəmli rola malikdir. Beynəlxalq hava hüququ daha çox mülki aviasiya ilə bağlı münasibətləri tənzimləyən hüquq sahəsi kimi xarakterizə olunur. Müasir beynəlxalq hava hüququnu beynəlxalq hüquq daxilində müstəqil sahə kimi qəbul etmək və elmi cəhətdən əsaslandırmaq məqalə mövzusunun aktuallığını sübut edir.

Beynəlxalq hava hüququnun beynəlxalq hüquq daxilində müstəqilliyini nəzəriyyədə təsbit olunan şərtlər əsasında ayrı-ayrılıqda ətraflı şərh etmək və beynəlxalq hava hüququnun bu şərtlərə nə dərəcədə cavab verdiyini əks etdirərək bu sahəyə daha təkmil anlayışın verilməsi məqalənin əsas məqsədi hesab olunur.

Bu məqsədə nail olmaq üçün aşağıda göstərilən məsələlərin həlli xüsusilə vacibdir:

- Beynəlxalq hava hüququnun beynəlxalq hüquq daxilində müstəqilliyini müəyyənləşdirmək üçün nəzəriyyədə təsbit olunmuş xüsusi şərtlərə istinad edilərək onları ayrı-ayrılıqda və ətraflı şərh etmək;

- Beynəlxalq hava hüququnun bu şərtlərə nə dərəcədə cavab verdiyini əks etdirərək bu sahəyə daha təkmil anlayış vermək;

Beynəlxalq hüquq daxilində hər zaman hər hansı hüquq sahəsinin müstəqil statuslu kompleks sahə olub-olmaması diskussiya mövzusu olmuşdur. Konkret olaraq beynəlxalq hava hüququnun beynəlxalq hüququn müstəqil sahəsi olmasını müəyyənləşdirmək üçün xüsusi şərtlər mövcuddur. Ümumilikdə müəyyən hüquq sahəsinin beynəlxalq hüququn müstəqil sahəsi olması aşağıda göstərilən xüsusi şərtlər əsasında müəyyənləşdirilir:

- spesifik ictimai münasibətlər dairəsi;
- bu münasibətləri tənzimləyən spesifik xarakterli hüquq normaları;
- bu münasibətlər dairəsinin geniş ictimai əhəmiyyəti;
- böyük həcmli normativ-hüquqi mənbənin olması;
- həmin hüquq sahəsini tənzimləyən spesifik hüquqi prinsiplərin olması;

- qeyd olunan spesifik münasibətləri tənzimləyən universal kodifikasiya edilmiş normaların olması; [12, c., 22;]

Beynəlxalq hava hüququ yuxarıda sadalanan bütün şərtlərə cavab verir. Bu məsələləri ardıcıl surətdə araşdıraraq.

Spesifik ictimai münasibətlər dairəsi. Beynəlxalq hava hüququ nəzəriyyəsiindən məlum olduğu kimi, beynəlxalq uçuşlar və beynəlxalq daşımalar bir vaxtda həyata keçirilir, lakin hüquqi nöqtəyi-nəzərdən ayrı-ayrılıqda tənzimlənilir. Beynəlxalq hava hüququnun obyektı də, məhz beynəlxalq uçuşlar və beynəlxalq daşımalar sahəsində meydana gələn spesifik dövlətlərarası aviasiya münasibətləri hesab olunur.

Bununla bağlı olaraq beynəlxalq uçuşlar sahəsində münasibətləri aşağıdakı şəkildə təsnifatlaşdırmaq olar:

- a) Dövlətin ərazisi üzərindən beynəlxalq uçuşun həyata keçirilməsi üçün bilavasitə olaraq dövlətlər arasında yaranan münasibətlər;
- b) Hökumətlərarası aviasiya təşkilatları çərçivəsində dövlətlər arasında yaranan münasibətlər;
- c) Dövlətlərarası və hökumətlərarası aviasiya təşkilatları arasında olan münasibətlər; [7, c.,16.]

Hava məkanından istifadə edərək beynəlxalq hava əlaqələrinin həyata keçirilməsi ilə bağlı beynəlxalq hava hüququnun tənzimlədiyi münasibətlər bu sahəni beynəlxalq hüququn digər sahələrindən fərqləndirməyə imkan verir. Məsələn, beynəlxalq kosmos hüququ dövlətlərin kosmosdan istifadə ilə bağlı münasibətlərini, beynəlxalq dəniz hüququ isə dövlətlərin dünya okeanından istifadə ilə bağlı münasibətlərini və s. tənzimləyir. [14, c. 28-29] Bu bir daha beynəlxalq hava hüququnun digər hüquq sahələrindən fərqli olaraq spesifik ictimai münasibətlər qrupunu tənzimləməsini aydın şəkildə ifadə edir.

Ş.Vişer, N.N.Fedoşev və digər bir çox hüquqşünas alimlər beynəlxalq hava hüququna verdikləri tərifdə bu hüquq sahəsinin obyektı kimi haqlı olaraq konkret formada hava məkanından istifadə ilə bağlı dövlətlərarası aviasiya münasibətlərini qeyd edirlər. [15, c., 20-23; 16, c., 30]

Qeyd etməliyik ki, dövlətlərarası aviasiya münasibətlərinin yaranma əsası dövlətlərarası və hökumətlərarası hava əlaqələri haqqında Sazişlərdir. Məhz bu Sazişlərlə bütün dünya üzrə nəzərdə tutulan dövlətlərarası hava əlaqələri reallaşdırılır. Bu nöqtəyi-nəzərdən adıçəkilən alimlərin vurğuladıqları dövlətlərarası aviasiya münasibətlərinin beynəlxalq hava hüququnun obyektı kimi qəbul olunması məqsədmüvafiqdir.

Bu münasibətləri tənzimləyən spesifik xarakterli hüquq normaları. Qeyd olunan normaların spesifikliyi ilk öncə beynəlxalq hava hüququnun predmetinin onun universal xarakterli normaları kontekstində, birinci, aviasiya məzmunlu olması, ikincisi isə yalnız mülki aviasiyaya aidiyyətdir. [3, səh., 284] Beynəlxalq hava hüququnun tənzimləmə predmeti (obyektı) və bu sahədə yaranan hüquq münasibətləri ilə bağlı hüquq ədəbiyyatında müxtəlif fikirlər mövcuddur. [15, c., 20.] Hüquqşünas alim Y.N.Maleyev “Beynəlxalq hava hüququ” adlı monoqrafiyasında hüquq sahəsinin predmeti və obyektını eyniləşdirir. Lakin qeyd etməliyik ki, hüquq sahəsinin predmeti dedikdə münasibətlərin tənzimləndiyi

normalar, obyekt dedikdə isə tənzimlənən münasibətlər dairəsi nəzərdə tutulur. Bu yanaşma təbii ki, beynəlxalq hava hüququna da aid edilir.

Kanada hüquqşünası N.M.Matte 1980-ci ildə hava naviqasiyasının beynəlxalq hava hüququnun yeganə predmeti olması barədə özünəməxsus tezis irəli sürmüşdür. [15, c., 23.]

Sovet beynəlxalq hüquq nəzəriyyəsində beynəlxalq hava hüququnun predmeti bu şəkildə müəyyən olunurdu: “hava məkanından istifadə və beynəlxalq hava əlaqələrinin təşkili ilə bağlı fəaliyyət”; Rusiya hüquq ədəbiyyatında həm də, ümumi şəkildə beynəlxalq hava hüququnun predmetinin formulu aşağıdakı qaydada nəzərdə tutulur: “hava məkanından istifadə məqsədi ilə bağlı olan”. “Beynəlxalq hava hüququ” adlı monoqrafiyanın müəlliflər kollektivi qeyd olunan hüquq sahəsinin predmetini bu şəkildə müəyyən edirlər: “Beynəlxalq hava əlaqələrinin həyata keçirilməsi və onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədi ilə hava məkanından istifadə etməklə bağlı dövlətlərarası münasibətlər”; [15, c., 20]

M.İ.Lazarev beynəlxalq hava hüququnun predmetini aşağıdakı qaydada müəyyənləşdirir: “Hava məkanında beynəlxalq uçuşların tənzimlənməsi və onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədi ilə olan fəaliyyət”;. [15, c. 23]

Hüquqşünas alimlər V.S.Qryaznov və Y.M.Kolosovun fikrincə, hava məkanından istifadə prosesində dövlətlərin qarşılıqlı münasibətləri beynəlxalq hava hüququnun predmeti hesab olunur. [14, c., 29]

N.V.Mironovun fikrincə isə beynəlxalq hava hüququnun hüquqi tənzimləmə predmetini beynəlxalq hava əlaqələri, tədqiqat və digər məqsədlərlə hava məkanından istifadə ilə bağlı dövlətin hüquq və öhdəlikləri təşkil edir. [15, c. 23]

Hüquqşünas alim B.P.Yeliseyevin fikrincə, beynəlxalq uçuşların və beynəlxalq hava daşımalarının yerinə yetirilməsi sahəsində yaranan münasibətlər beynəlxalq hava hüququnun tənzimlənmə predmeti hesab olunur. Bununla yanaşı o, konkret mənada beynəlxalq hava hüququnun tənzimlənmə predmetinə aşağıdakıları aid edir:

- Beynəlxalq və milli hava daşımalarının həyata keçirilməsi məqsədi ilə dövlətlərin suveren hava məkanında uçuşlar;
- Beynəlxalq hava daşımalarının həyata keçirilməsi məqsədilə beynəlxalq hava məkanında uçuşlar;
- Hava məkanının istifadəsində dövlətlərin əməkdaşlığı;
- Hava məkanının rejimi və hava daşımalarının təhlükəsizliyi;
- Hava məkanının çirklənmədən beynəlxalq – hüquqi müdafiəsi;

[10, c.159, 165]

V.D.Bordunov və A.N.Vereşaqin kimi hüquqşünas alimlər də, beynəlxalq hava hüququnun predmetini xarakterizə edərkən bu sahəyə aid olan normaları sturktur çərçivəsində iki qrupa ayırırlar: 1) Hava məkanının rejimi, beynəlxalq uçuşlar və beynəlxalq hava daşımalarını tənzimləyən normalar; 2) Kommersiya əsaslı beynəlxalq hava əlaqələrini tənzimləyən normalar. [8, c., 34]

Beynəlxalq hava hüququnun obyektini yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, hava məkanından istifadə ilə əlaqədar dövlətlərarası aviasiya münasibətləri hesab olunur. Hesab edirik ki, bu hüquq sahəsinin predmeti isə hava məkanından istifadə

ilə əlaqədar münasibətləri tənzimləyən spesifik xarakterli beynəlxalq – hüquqi normaların məcmusunu ehtiva edir. Fikrimizcə, hava məkanından istifadə ilə əlaqədar münasibətləri tənzimləyən normaların da öz növbəsində yuxarıda göstəriləndiyi kimi V.D.Bordunov və A.N.Vereşaqin kimi hüquqşünas alimlərin qənaətinə əsasən 2 qrupa ayrılması daha məqsədəuyğun hesab oluna bilər. Məhz qeyd olunan sahəyə aid olan beynəlxalq hüquqi normalar da, özlüyündə bu sahə daxilində böyük həcmli normativ-hüquqi mənbəni yaradır.

Qeyd olunanlarla bərabər, beynəlxalq təşkilatların beynəlxalq hava hüququnun müqavilə normalarının hazırlanmasında əsas rol oynamasını xüsusilə vurğulamaq lazımdır: məsələn, Beynəlxalq Mülki Aviasiya Təşkilatı (İKAO), Beynəlxalq Hava Nəqliyyatı Assosiasiyası (İATA), Mülki Aviasiyanın Avropa Konfransı (EKAK), Aeronaviqasiyanın təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üzrə Avropa Təşkilatı (Avronəzarət) və s.

Bu münasibətlər dairəsinin geniş ictimai əhəmiyyəti. Beynəlxalq hava hüquqi münasibətlərinin dövlətlər və beynəlxalq ictimaiyyət üçün əhəmiyyətinin isbat edilməsi nöqtəyi-nəzərindən hər hansı xüsusi sübutun olmasına ehtiyac yoxdur.

Bu gün hava nəqliyyatı sərnəşini qısa müddətdə və rahat şəraitdə Yer kürəsinin istənilən məntəqəsinə çatdırma bilən sürətli nəqliyyat vasitəsi növüdür. Ümumilikdə beynəlxalq hava nəqliyyatı dünya infrastrukturunun mühüm tərkib hissəsi olaraq daima dövlətlərin və beynəlxalq təşkilatların əsas diqqət mərkəzindədir. Hava nəqliyyatının köməyi ilə hal-hazırda beynəlxalq birliyin bütün üzvləri arasında mühüm beynəlxalq nəqliyyat əlaqələri yaranmışdır. Doğrudan da, aviasiya sahəsində elmi-texniki inkişaf və bu inkişafın beynəlxalq münasibətlərə xüsusi təsiri müasir dövrdə beynəlxalq hava hüququnun ictimai əhəmiyyətini ön planda saxlayan mühüm amildir.

Böyük həcmli normativ-hüquqi mənbənin olması. Yuxarıda da, vurğuladığımız kimi, beynəlxalq hava hüququnun tənzimlədiyi münasibətlərin müxtəlif aspektlərinə dair çoxsaylı beynəlxalq müqavilələr mövcuddur. Müasir beynəlxalq hava hüququnun geniş normativ bazası aşağıdakılardan ibarətdir:

- **Universal müqavilə:** 1944-cü ildə imzalanmış Beynəlxalq mülki aviasiya haqqında Çikaqo Konvensiyası;
- **Kommersiya hüquqları haqqında müqavilələr:** müntəzəm beynəlxalq hava əlaqələrinə aid olan “Beynəlxalq hava əlaqələri zamanı tranzit haqqında” Saziş (və ya “İki hava azadlığı haqqında” Saziş) və 1944-cü ildə imzalanmış Beynəlxalq hava nəqliyyatı haqqında Saziş (və ya “Beş hava azadlığı haqqında” Saziş);
- **Qaydaların unifikasiyası ilə bağlı olan konvensiyalar:** Beynəlxalq hava daşımalarına aid olan bəzi qaydaların unifikasiyası üzrə Konvensiya (1929-cu il Varşava Konvensiyası) və onu əvəz edən Beynəlxalq hava daşımalarına aid olan bəzi qaydaların unifikasiyası üzrə 1999-cu il Konvensiyası (1999-cu il Monreal konvensiyası). Bu konvensiyalar beynəlxalq hava əlaqələrinin həyata keçirilməsi zamanı beynəlxalq hava daşımalarının bəzi qaydalarının tətbiqinin vahid rejimini müəyyən edir. Qeyd olunan qrupa həm də, Yer səthində əcnəbi hava gəmisinin üçüncü şəxslərə vurduğu ziyanın

ödənilməsi haqqında 1952-ci il Konvensiyası (1952-ci il Roma Konvensiyası) aiddir.

- **Hava gəmilərinin qaçırılması və ələ keçirilməsi ilə mübarizə haqqında konvensiyalar:** Hava gəmisində törədilən hüquq pozuntuları və bəzi digər aktlar haqqında 1963-cü il Konvensiyası (1963-cü il Tokio konvensiyası), Hava gəmilərinin qeyri-qanuni ələ keçirilməsi ilə mübarizə haqqında 1970-ci il Konvensiyası (1970-ci il Haaqa Konvensiyası), Mülki aviasiyanın təhlükəsizliyi əleyhinə yönəlmiş qeyri-qanuni aktlarla mübarizə haqqında 1971-ci il Konvensiyası (1971-ci il Monreal Konvensiyası), 1988-ci ildə Monreal Konvensiyasına əlavə olunan və beynəlxalq mülki aviasiyaya xidmət edən hava limanlarında qeyri-qanuni zorakılıq aktlarına qarşı mübarizəyə yönəldilmiş protokol, Plastik partlayıcı maddələrin aşkar edilməsi məqsədilə nişanlanması haqqında 1991-ci il Konvensiyası;
- **Hava gəmilərinin lizinqi zamanı kreditorların maliyyə maraqlarının müdafiəsinin təminatı ilə bağlı normaların unifikasiyası üzrə konvensiyalar:** Səyyar avadanlıqla bağlı münasibətlərdə beynəlxalq təminatlar haqqında Konvensiya və ona əlavə olunan aviasiya avadanlığı üzrə 2001-ci il Protokolu. (2001-ci il Keyptaun konvensiyası).

Qüvvədə olan beynəlxalq hava hüququnun normativ bazasının vacib hissəsini regional müqavilələr təşkil edir: 1956-cı il Avropada qeyri-müntəzəm hava əlaqələri zamanı kommertiya hüquqları haqqında çoxtərəfli Saziş; 1967-ci il Avropa mülki aviasiya konfransı üzvləri arasında müntəzəm hava əlaqələri zamanı tariflərin müəyyən olunma qaydası haqqında Saziş; 1971-ci il Cənub-Şərqi Asiya dövlətləri Assosiasiyası (ASEAN) üzvlərinin qeyri-müntəzəm hava əlaqələri zamanı kommertiya hüquqları haqqında Saziş, və s.

3 minə yaxın sayı olan **hava əlaqələri haqqında ikitərəfli sazişlər** beynəlxalq hava hüququ sistemində xüsusi yerə malikdir. [7, c., 13-14]

Bununla yanaşı hesab edirik ki, hüquqşünas alim V.D.Bordunovun müəyyən etdiyi yuxarıdakı normativ baza sisteminə həm də, müvafiq dövlətin daxili qanunvericiliyi də, aid edilməlidir. Məsələn, “Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədi haqqında qanunu”, “Azərbaycan Respublikasının Aviasiya haqqında qanunu”, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin bu sahəyə aid olan fərman və sərəncamları, Nazirlər Kabinetinin müvafiq sahədəki qərarları və digər aidiyyəti dövlət orqanlarının normativ-hüquqi aktları.

Hüquq sahəsini tənzimləyən spesifik hüquqi prinsiplərin olması. Beynəlxalq hüququn ümumqəbul olunmuş prinsipləri ilə bərabər beynəlxalq hava məkanından istifadə ilə əlaqədar yaranan münasibətləri tənzimləyən xüsusi hüquqi prinsiplər də mövcuddur. Azərbaycan hüquqşünas alimləri L.H.Hüseynov, R.F.Məmmədov, E.Ə.Əliyev rus hüquqşünas alimləri A.P.Movçan, A.N.Vereşaqin, Y.N.Maleyev, B.P.Yeliseyev, V.A.Svirkin, V.İ. Baronov, V.A.Batır, V.İ.Lipunov, İ.V.Qetman – Pavlova, P.N.Bryukov, N.M.Çerpunova, İ.N.Qlebov və s. qeyd olunan xüsusi hüquqi prinsiplərə aşağıdakıları aid edirlər:

- *Öz hava məkanı üzərində dövlətin tam və müstəsna suverenliyi prinsipi;*
- *Açıq hava məkanında uçuş azadlığı prinsipi;*
- *Beynəlxalq mülki aviasiyanın təhlükəsizliyinin təmin edilməsi prinsipi;*

[1, səh. 260-262; 2, səh. 592-595; 3, səh., 286; 14, c. 36; 15, c. 28; 10, c. 168 – 170; 4, c. 97; 9, c. 637-638; 6, c. 176; 17, c. 206-207; 11 c. 140-141]

Rus hüquqşünas alimi V.D.Bordunov “Beynəlxalq hava hüququ” adlı monoqrafiyasında yuxarıda nəzərdə tutulan prinsiplər arasında həm də qarşılıqlılıq prinsipinin adını çəkir. [7, c., 47] Hüquqşünas alim N.N.Fedoşevin “Beynəlxalq hüquq” dərsliyində qeyd olunanların sırasına hava gəmilərinin qeyri-qanuni müdaxilə aktlarından müdafiə olunması və əcnəbi dövlətin fiziki və hüquqi şəxslərinin hava gəmilərinə vurulan ziyanın ödənilməsi kimi prinsiplər də aid edilir. [16, c., 31] A.X.Sayidov isə hava gəmisinin qeydiyyatı əsasında onun mənsubiyyətinin tanınması prinsipini yuxarıda göstərilən prinsiplər sırasında xüsusi vurğulayır. [18]

Hüquqşünas alimlər K.A.Bekyaşev və M.E.Volosov isə dövlətlərarası müqavilələr əsasında kommersiya uçuşlarının (və ya “hava azadlıqların”-ın) birindən istifadə etmə prinsipini də beynəlxalq hava hüququnun xüsusi - hüquqi prinsipləri sırasına aid edirlər. [5, c., 32]

Hesab edirik ki, yuxarıda qeyd edilən 3 prinsip beynəlxalq hava hüququnun əsasını təşkil edərək beynəlxalq hava hüququ formalaşmağa başladığı dövrdən etibarən bu sahənin təməlində durur. Bununla yanaşı müasir dövlətlərarası hava əlaqələrinin hüquqi tənzimlənmə praktikasına istinad edərək hüquqşünas alim V.D.Bordunovun qeyd etdiyi qarşılıqlılıq prinsipinin də qeyd olunan 3 prinsipə bərabər beynəlxalq hava hüququnun istiqamətverici prinsipləri sırasına aid olunması daha doğru olardı. Hüquqşünas alim N.N.Fedoşevin və A.X.Sayidovun qeyd etdiyi prinsiplər isə bu baxımdan beynəlxalq hava hüququnun istiqamətverici prinsipləri sırasına aid edilməyərək yalnız köməkçi xarakter daşıyır. Yuxarıda göstərilən K.A.Bekyaşev və M.E.Volosovun fikri ilə razılaşmayaraq hesab edirik ki, “hava azadlıqların”-dan istifadə olunma məsələsi dövlətlərarası qarşılıqlı müqavilə ilə müəyyənləşdirilərək öz hava məkanı üzərində dövlətin tam və müstəsna suverenliyi prinsipi ilə bağlı olub bu prinsipin tərkibində nəzərdən keçirilməlidir. Nəticə etibarilə hava azadlıqlarından istifadə olunması ayrıca prinsip kimi xarakterizə edilə bilməz.

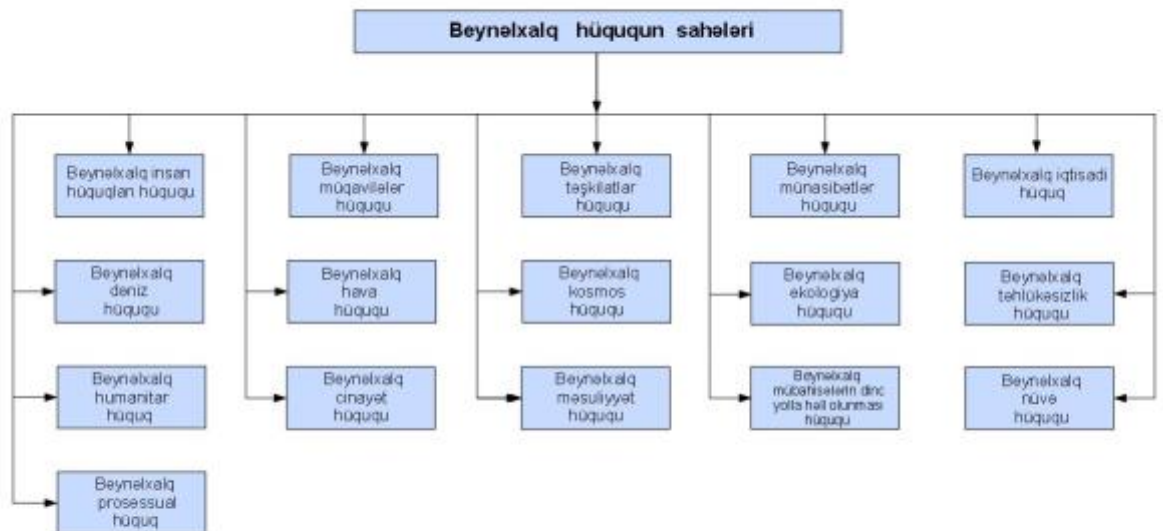
Spesifik münasibətləri tənzimləyən universal kodifikasiya edilmiş normaların olması. Beynəlxalq hava məkanından istifadə ilə bağlı münasibətlər sahəsində universal beynəlxalq-hüquqi aktlarla bərabər kifayət qədər bu münasibətləri regional səviyyədə tənzimləyən kodifikasiya edilmiş normalar da, mövcuddur. Birinci növbədə beynəlxalq uçuşlar sahəsində dövlətlərarası əməkdaşlığın ümumi prinsiplərini müəyyən edən, hava nəqliyyatının fəaliyyətini və onun təhlükəsizliyinin təmin edilməsini tənzimləyən 1944-cü ildə imzalanmış Beynəlxalq mülki aviasiya haqqında Çikaqo Konvensiyasını mütləq surətdə qeyd edilməlidir. Bununla yanaşı bu sahədə kodifikasiya edilmiş mühüm normaları özündə birləşdirən bir çox digər beynəlxalq-hüquqi aktların da adını çəkə bilərik: 1944-cü ildə imzalanmış Beynəlxalq hava nəqliyyatı haqqında Saziş (və ya “Beş hava azadlığı haqqında” Saziş), Beynəlxalq hava daşımalarına aid olan bəzi qaydaların unifikasiyası üzrə Konvensiya (1929-cu il Varşava Konvensiyası) və onu əvəz edən Beynəlxalq hava daşımalarına aid olan bəzi qaydaların unifikasiyası üzrə 1999-cu il Konvensiyası (1999-cu il Monreal konvensiyası), Hava gəmisində

törədilən hüquq pozuntuları və bəzi digər aktlar haqqında 1963-cü il Konvensiyası (1963-cü il Tokio konvensiyası), Hava gəmilərinin qeyri-qanuni ələ keçirilməsi ilə mübarizə haqqında 1970-ci il Konvensiyası (1970-ci il Haaqa Konvensiyası) və s.

Yuxarıda qeyd olunan şərtlər beynəlxalq hava hüququnun beynəlxalq hüququn müstəqil sahəsi olmasını aydın şəkildə isbat edir. Beynəlxalq hava hüququ hava məkanından istifadə ilə əlaqədar münasibətləri tənzimləyərək beynəlxalq hüququn müstəqil sahəsi kimi göstərilən bütün kriteriya və şərtlərə cavab verən və tərkibində mühüm institutları birləşdirən beynəlxalq-hüquqi norma və prinsiplərin məcmusudur. (2 №-li sxem)

Hüquqşünas alimlərin beynəlxalq hava hüququna verdikləri təriflərin əksəriyyətində hava məkanından istifadə ilə əlaqədar münasibətlər məsələsi ön plana çıxır. Məhz bu münasibətlər beynəlxalq hava hüququnun əsas istiqamətini ortaya çıxarır. Bu baxımdan da hesab edirik ki, beynəlxalq hava hüququna veriləcək qısa və dolğun tərifdə qeyd olunan cəhət xüsusi vurğulanmalıdır. Eyni zamanda tərifdə bu münasibətlərin spesifikliyi nöqtəyi-nəzəndən dövlətlərarası aviasiya münasibətləri şəklində qeyd olunması mütləq qaydada nəzərə alınmalıdır. Bununla yanaşı tərifdə beynəlxalq hava hüququnun beynəlxalq hüquq daxilində müstəqilliyinə də xüsusi önəm verilməlidir. Fikrimizcə bu hüquq sahəsinin tərifinin aşağıdakı şəkildə olması daha məqsəduyğundur:

Beynəlxalq hava hüququ hava məkanından istifadə ilə əlaqədar dövlətlərarası aviasiya münasibətlərini tənzimləyən normaların məcmusu kimi beynəlxalq hüququn müstəqil sahəsidir.

2 №-li sxem

“Самостоятельность международного воздушного права в рамках международного права”

Аннотация

**Научный руководитель: д.ю.н., профессор Кулиев Ибрагим Орудж оглы
Докторант Национальной Академии Авиации Халилов Зафиг Закир
оглы**

В статье рассматриваются вопросы интерпретации в отдельности самостоятельности международного воздушного права в рамках международного права на основе условий предусмотренных в теории и сформулирование более совершенного понятия к этой области отражая насколько международной воздушное право отвечает этим требованиям.

"The independence of international air law under international law"

SUMMARY

Researcher supervisor: Kuluyev İ.O., Prof Dr. of Law.

Researcher: Khalilov Z.Z., doctorate of National Aviation Academy

The issues of interpretation in a separate an independence of international air law in the framework of international law based on the conditions stipulated in the formulation of a theory and more advanced concepts in this area reflecting the extent of how international air law meets these requirements.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. L.H.Hüseynov. "Beynəlxalq hüquq" Bakı – 2012;
2. R.F.Məmmədov. "Beynəlxalq hüquq" Qanun - 2003;
3. E.Ə.Əliyev. "Beynəlxalq nəqliyyat hüququ" dərslik. Bakı: «SeNa» MMC nəşriyyat - poliqrafiya müəssisəsi, 2009;
4. Баронов В. И., Батырь В. А., Липунов В. И. Международное право в схемах и таблицах : учебное пособие – М.: Издательство «Альфа-Пресс», 2011;
5. Бекашев К. А., М. Е. Волосов «Международное право в схемах» Издательство: Проспект 2012 г.;
6. Бирюков П.Н. «Международное право» учебное пособие. М.: Юристъ. 1998;
7. Бордунов В.Д., Международное воздушное право. Учебное пособие. М.: НОУ ВКШ «Авиабизнес», Изд-во «Научная книга» 2007;

8. Бордунов В.Д., Верещагин А.Н., Международное воздушное право: Кн. 1. М, 2002.
9. Гетман-Павлова И.В. «Международное право» учебник для бакалавров М.: Издательство «Юрайт», 2013;
10. Елисеев Б.П, Свиркин В.А. «Воздушное право». Учебник. Москва : Издательско – торговая корпорация «Дашков и К». 2013.
11. Глебов И.Н. “Международное право” Издательство: Дрофа, 2006 г.;
12. Ковалев А.А. «Международное экономическое право и правовое регулирование международной экономической деятельности» : М.: Научная книга, 2007, с., 22.
13. Лукашук И. И. «Международное право»: Особенная часть: Учебник: Изд. М.: Волтерс Клувер, 2008. с. 162.;
14. Отв. ред. Мовчан. А.П. «Международное воздушное право». Книга 1, М.: Наука, 1980.
15. Малеев Ю.Н. «Международное воздушное право. Вопросы теории и практики.» М.: Междунар. отношения, 1986;
16. Федощева Н.Н. Международное право в схемах и определениях. Учебное пособие, Москва - Издательство: Книжный мир, 2009 г.;
17. Чепурнова Н.М. “Международное право” : Учебно-методический комплекс. – М.: Изд. Центр ЕАОИ, 2008;

Internet resursu:

18. Саидов А.Х. Международное право в схемах и определениях, 2004 г.
<http://схемо.рф/shemy/yurisprudencija/saidov-a-h-mezhhdunarodnoe-pravo-v-shemah-i-opredelenijah-2004-g/242.html>